

УДК 342.9:347.921.8:343.62-055.2(477)(045)

DOI 10.32755/sjcriminal.2026.01.191

Лепехо Ю. В.,провідний фахівець Центру розвитку кар'єри,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0009-0001-8887-7661

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В ЗАКОРДОННИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено закордонний досвід адміністративної діяльності суб'єктів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Відзначено, що в багатьох державах ухвалено спеціальне законодавство, яке детально регламентує систему правничої допомоги та закріплює основні характеристики програм з надання безкоштовних (або частково безкоштовних) правових послуг населенню. У статті наголошено, що протидія насильству в сім'ї нині є одним із важливих напрямів суспільного розвитку. Це розглядається не лише як соціальна проблема, а насамперед як проблема захисту прав людини й передусім прав жінок, що потребує вироблення належних правових засобів її розв'язання. Звертається увага на те, що нині уряди багатьох країн світу ухвалюють закони, розробляють державні програми, вживають спеціальні заходи, спрямовані на протидію різним формам домашнього насильства.

Ключові слова: адміністративна діяльність, суб'єкт, правнича допомога, запобігання, протидія, домашнє насильство, закордонні країни.

Постановка проблеми. Загальносвітовою практикою на сьогодні є правове регулювання інституту безоплатної правничої допомоги. Саме інститут безоплатної правничої допомоги є одним з показників правової та демократичної держави. Більшість держав світу проголошують, що безоплатна правнича допомога – це один з основних обов'язків держави, і держава його реалізує через органи державної влади та інші структури. У зв'язку з цим актуальним постає питання закордонного досвіду адміністративної діяльності суб'єктів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами теорії та практики правової допомоги в закордонних країнах займалися такі вчені, як О. А. Банчук, М. С. Демкова, І. Б. Коліушко, Ю. О. Данилевська, Л. В. Павлик, З. З. Петрович, У. О. Цмоць, О. Г. Яновська та інші. Окремим аспектам світового досвіду протидії насильству в сім'ї присвячені роботи Л. Келлі, О. Д. Коломоєць, Н. В. Лесько та інших науковців. Однак спеціального дослідження діяльності суб'єктів безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в закордонних країнах не проводилося, що також підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Формулювання мети. Метою цієї статті є дослідження адміністративної діяльності суб'єктів безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в закордонних країнах у контексті досвіду для України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] та практики застосування Європейським судом з прав людини необхідність надання правничої допомоги в інтересах правосуддя має визначатися на підставі складності юридичних та фактичних обставин справи; скрутних життєвих обставин, у яких опинилася особа.

У багатьох державах ухвалено спеціальне законодавство, яке детально регламентує систему правничої допомоги. Такі закони діють в Австралії, Албанії, Бельгії, Болгарії, Німеччині, Нідерландах, Словаччині, Словенії, Франції, ПАР та ін. У зазначених законах закріплено основні характеристики програм з надання безкоштовних (або частково безкоштовних) правових послуг населенню: коло осіб, які мають право на отримання допомоги, та умови її надання; обсяг і види наданих юридичних послуг; порядок формування та повноваження органу, що відповідає за управління програмою юридичної допомоги; повноваження інших органів влади в межах програми юридичної допомоги; принципи фінансування програм юридичної допомоги; порядок роботи приватних юристів-практиків [2, с. 11].

В усіх державах-членах Ради Європи для забезпечення ефективного доступу до правосуддя існує принаймні один спосіб, за допомогою якого громадяни можуть отримувати правову допо-

могу. Системи різняться між країнами, і єдиної моделі не існує. Важливими питаннями надання правової допомоги є фінансова та юридична оцінка. Ця оцінка може охоплювати фінансові ресурси, тип проваджень, у яких може надаватися правова допомога, та умови, що стосуються суті спору. Між державами-членами Ради Європи існують принципові відмінності в парадигмі, організації та управлінні систем надання правової допомоги. Щодо парадигми систем, то загальною метою в деяких державах, очевидно, є забезпечення вільного доступу до юридичних послуг і правосуддя, тоді як в інших державах правову допомогу можуть отримувати тільки вкрай нужденні особи. Більшість програм допомоги доступні громадянам відповідної країни, громадянам Європейського Союзу, а також іноземним громадянам, які постійно законно чи незаконно проживають у цій країні. У кримінальних провадженнях будь-хто, у кого бракує коштів для оплати правової допомоги, має право одержувати таку допомогу безоплатно, коли це необхідно в інтересах правосуддя. Допомога адвоката може полягати в досудовому консультуванні та в разі потреби представництва в суді – безкоштовно чи за помірну винагороду. Фінансова оцінка переважно пов'язана з рівнем доходу, незалежно від його джерел, та наявністю майна [3, с. 50–51].

Науковиця О. Г. Яновська зазначає, що загалом європейський підхід у питанні надання безоплатної правової допомоги полягає в невід'ємності реального права на правову допомогу від права на реальний доступ до суду, яке своєю чергою є ключовим складником права на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [4, с. 199].

У межах міжнародних рекомендацій варто звернути увагу на Основні положення про роль адвокатів, ухвалені VIII Конгресом Організації Об'єднаних Націй 1990 року, відповідно до яких передбачено обов'язок уряду гарантувати ефективну процедуру і дієвий механізм для реального й рівного доступу до адвокатів усіх осіб, які проживають на його території і підпадають під його юрисдикцію незалежно від раси, кольору шкіри, етнічного походження, статі, мови, релігії, політичних та інших поглядів, наці-

онального або соціального походження, економічного чи іншого статусу. А також обов'язок забезпечити необхідне фінансування та інші ресурси для правничої допомоги бідним та іншим незаможним людям. Професійні асоціації адвокатів мають співпрацювати в організації та створенні умов надання такої допомоги [5].

Протидія насильству в сім'ї нині є одним із важливих напрямів суспільного розвитку. Вона розглядається не лише як соціальна проблема, а насамперед як проблема захисту прав людини й насамперед прав жінок, що вимагає вироблення належних правових засобів її розв'язання. У разі вчинення насильства в сім'ї відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, що через різні можливості агресора й жертви ускладнює можливості самозахисту і вимагає втручання з боку держави й суспільства [6, с. 5].

Уряди багатьох країн світу нині ухвалюють закони, розробляють державні програми, вживають спеціальні заходи, спрямовані на протидію тим формам насильства, які донедавна вважалися приватною справою сім'ї або окремої людини. Серед загальносвітових акцій цього напрямку є систематичне проведення з 1999 р. Всесвітньої акції «16 днів протидії гендерному насильству». Проте статистика свідчить, що у 79 країнах світу закони щодо протидії насильству в сім'ї або відсутні, або про них нічого невідомо [7, с. 202–208].

Насильство між партнерами – найпоширеніша форма насильства щодо жінок, і вона може бути смертельно небезпечною. За даними дослідження, проведеного Лондонською школою гігієни та тропічної медицини, у всьому світі 38,6 % усіх загиблих жінок загинули внаслідок насильства, вчиненого їх партнерами. Північні країни, попри значну гендерну рівність, вирізняються в порівняльних рейтингах поширеності насильства між партнерами. Дані Агентства з основних прав Європейського Союзу свідчать, що три північні країни-члени Європейського Союзу – Швеція, Фінляндія та Данія – можуть мати значно більший рівень насильства, спрямованого на партнерів-жінок, ніж середній у ЄС. Відповідно до досліджень Агентства з основних прав Європейського Союзу рівень фізичного та/або сексуального насильства, вчиненого поточним чи попереднім партнером щодо жі-

нок з 15-річного віку серед країн-членів ЄС, найвищий у Данії (32 %), Латвії (32 %) та Фінляндії (30 %), найнижчий – в Австрії, Іспанії, Хорватії, Польщі, Словенії (по 13 %) [8].

За статистичними даними, зґвалтування у шлюбі визнається злочином лише у 51 країні світу; лише у 16 країнах чинне законодавство окремо класифікує злочини, пов'язані з сексуальною агресією, і лише у трьох (Бангладеш, Швеція і США) насильство стосовно жінок виділяється в окрему категорію злочинів; у Болівії, Камеруні, Коста-Риці, Ефіопії, Лівані, Перу, Румунії, Уругваї та Венесуелі насильник може уникнути покарання, якщо запропонує жертві одружитися та отримає її згоду. Закордонний досвід у світлі розвитку ідей відновного правосуддя передбачає широкі можливості для застосування альтернативних заходів кримінального переслідування, у тому числі західні моделі впливу на осіб, які вчинили нетяжкі насильницькі злочини. Серед них можна назвати інститути: пробації (Англія, Австрія, Німеччина), медіації (Англія, Німеччина), трансакції (Бельгія, Нідерланди, Франція), застосування спеціальних консультативних програм (США, Ірландія, Ісландія, Норвегія, Данія), «прощення винного потерпілим» (Іспанія) тощо [9].

Стратегія запобігання домашньому насильству у Великій Британії у 2021–2022 роках була спрямована на трансформацію всієї реакції суспільства на домашнє насильство, щоб запобігати правопорушенням, підтримувати жертв та переслідувати винних (кривдників). Уряд Англії та Уельсу визнав тривожним зниження за останні роки обсягів направлених правоохоронцями до суду звинувачень, судових переслідувань і засуджень за зґвалтування та сексуальні злочини, інші прояви домагання. Тому було ініційовано та проведено наскрізний аналіз реагування системи кримінального правосуддя щодо подібних проявів домашнього насильства. Ця робота стала результатом спільних зусиль між Міністерством юстиції, Міністерством внутрішніх справ, Генеральною прокуратурою, поліцією за участі фахівців, включно із представниками добровільного та громадського сектора. Звіт показав, що в період між 2015/2016 і 2019/2020 роками, коли кількість зареєстрованих випадків сексуальних злочинів зросла з 24093 до 43187, частка справ, які завершувалися «обвинувачен-

ням / вироком», знизилася з 13 до 3 %. Надалі на підставі цього звіту і встановлених у результаті аналізу причин такої динаміки уряд Англії та Уельсу із залученням фахівців громадського сектору включно із правозахисними організаціями розробили План дій щодо покращення ситуації у зазначеній сфері державної політики. Зокрема, Міністерство юстиції збільшило основне фінансування центрів підтримки жертв згвалтування на 50 % (з 8 млн фунтів стерлінгів до 12 млн фунтів стерлінгів на рік), а також продовжило дію Фонду підтримки жертв згвалтування до березня 2023 року, аби гарантувати, що служби підтримки разом із представниками громади та громадських організацій можуть продовжувати надавати психологічну і практичну підтримку жертвам. Крім того, аби переконатися, що жертви знають, чого вони можуть очікувати від поліції, прокуратури, судів та інших інститутів кримінального правосуддя, представники громадськості запропонували переглянути Кодекс поведінки для жертв злочинів в Англії та Уельсі («Кодекс жертв» у новій редакції), який набув чинності у квітні 2021 року. Ця життєво важлива робота заклала основи для ефективного законодавства у цій сфері [10, с. 8–12].

Особливістю США можна назвати наявність розгорнутої та ефективної системи запобігання насильству, яка відіграє важливу роль у суспільстві. Діють програми різноманітного спрямування щодо запобігання досліджуваному явищу. Усього у Сполучених Штатах Америки діє понад дві тисячі таких програм. Кожен штат зазвичай реалізує 42–45 таких програм [11, с. 47].

Висновки. Дослідження закордонного досвіду адміністративної діяльності суб'єктів безоплатної правової допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству дає можливість сформулювати такі висновки:

1) переважна більшість світових держав, до якої правової системи вони не належали б, мають системні напрацювання в напрямі запобігання та протидії домашньому насильству завдяки спеціально створеним органам і установам, на які покладено обов'язок надавати безоплатну правничу допомогу особам, постраждалим від домашнього насильства;

2) відбувається системне вдосконалення практики захисту осіб, які постраждали від домашнього насильства, у тому числі шляхом ухвалення нового законодавства, запровадження державних програм, удосконалення роботи органів та установ, на яких покладено обов'язок надавати безоплатну правничу допомогу особам, постраждалим від домашнього насильства.

Проаналізований закордонний досвід діяльності суб'єктів безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству може слугувати вагомою правовою основою для розвитку вітчизняного законодавства та правозастосовної практики. Крім того, досвід розглянутих держав у сфері протидії домашньому насильству є позитивним для запозичення в процесі запобігання та боротьби з досліджуваним явищем в Україні.

Вважаємо можливим внесення змін до законодавства в напрямі запровадження інформаційної системи державної правничої допомоги, яка дозволила б ефективно вирішити низку організаційних питань.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

2. *Правова допомога: зарубіжний досвід та пропозиції для України* / авт.-упоряд. О. А. Банчук, М. С. Демкова; відп. ред. І. Б. Коліушко; Центр політико-правових реформ. Київ: Факт, 2004. 336 с.

3. *Право особи на безоплатну правову допомогу* / Ю. О. Данилевська, Л. В. Павлик, З. З. Петрович, У. О. Цмоць. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 136 с.

4. Яновська О. Г. Європейські стандарти надання безоплатної правової допомоги в кримінальному судочинстві: проблеми реалізації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-1. Т. 2. С. 199–202.

5. Основні положення про роль адвокатів (прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (дата звернення: 05.02.2026).

6. Келлі Ліз. *Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм*: посібник. Львів: Астролябія, 2011. 176 с.

7. Коломоєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2011. № 1. Т. 24 (63). С. 202–208.

8. The best countries for gender equality may also have a domestic violence problem. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/10/the-best-countries-for-gender-equality-may-also-have-a-domestic-violence-problem/> (дата звернення: 05.02.2026).

9. Громадська організація «Центр Жіночі перспективи». URL: <http://women.lviv.ua> (дата звернення: 05.02.2026).

10. Home Office. Implementation of the Council of Europe Convention on Combating Violence Against Women and Girls and Domestic Violence (Istanbul Convention) – 2021 Report on Progress. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/617fc6dfe90e0719827b915d/E02686085_Istanbul_Conv_Progress_Report_20pt_easyread.pdf (дата звернення: 05.02.2026).

11. Лесько Н. В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2019. 489 с.

Lepekho Yu.,
Leading Specialist
of the Career Development Center,
National University "Chernihiv Polytechnic"
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0009-0001-8887-7661

ADMINISTRATIVE ACTIVITY OF FREE LEGAL AID ENTITIES IN THE FIELD OF PREVENTION AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE IN FOREIGN COUNTRIES: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Foreign experience in the administrative activities of entities providing free legal aid in the field of preventing and combating domestic violence is examined in the article. It is noted that many states adopted special legislation that regulates the legal aid system in detail and establishes the main characteristics of programs for the provision of free (or partially free) legal services to the population. It is emphasized in the article that combating domestic violence is one of the important areas of social development today. It is considered to be not only a social problem, but, first of all, a problem of protecting human rights and, above all, women's rights. Due to this fact, the development of appropriate legal means is required in order to resolve it. It is a fact that in all Council of Europe member states, in order to ensure effective access to justice, there is at least one way in which citizens can obtain legal aid. Systems vary between countries and there is no single model. There

are fundamental differences in the paradigm, organization and management of legal aid systems between Council of Europe member states. Attention is drawn to the fact that today the governments of many countries around the world adopt laws, develop state programs and take special measures aimed at combating those forms of violence that until recently were considered to be a private matter of the family or an individual. The author concludes in the article that the vast majority of countries in the world, regardless of their legal system, have systematic efforts to prevent and combat domestic violence thanks to specially created bodies and institutions that are tasked with providing free legal assistance to victims of domestic violence. There is a systematic improvement in the practice of protecting victims of domestic violence, including by adoption of new legislation, introduction of state programs, improving the work of bodies and institutions that are responsible for providing free legal assistance to victims of domestic violence. It is also proposed that the analyzed foreign experience of free legal aid entities in the field of preventing and combating domestic violence can serve as a solid legal basis for the development of domestic legislation and law enforcement practice.

Key words: *administrative activity, subject, legal aid, prevention, counteraction, domestic violence, foreign countries.*

References

1. Council of Europe (1950), *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, ratified by Law of Ukraine dated 17 July 1997 No. 475/97-BP, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, No. 40, Art. 263.
2. Banchuk, O. A. and Demkova, M. S. (2004), *Legal aid: foreign experience and proposals for Ukraine*, Center of Policy and Legal Reform, Fakt, Kyiv.
3. Danylevska, Yu. O., Pavlyk, L. V., Petrovych, Z. Z. and Tsmots, U. O. (2018), *The right of a person to free legal aid*, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv.
4. Yanovska, O. H. (2013), "European standards for the provision of free legal assistance in criminal proceedings: implementation challenges in Ukraine", *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, Iss. 6-1, Vol. 2, pp. 199–202.
5. United Nations (1990), *Basic Principles on the Role of Lawyers*, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (accessed 5 February 2026).
6. Kelly, L. (2011), *Violence against women and children. A new perspective on policing, its innovation and professionalism: guide*, Astroliabiia, Lviv.

7. Kolomoiets, O. D. (2011), "World experience in combating domestic violence", *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Juridical Sciences*, No. 1, Vol. 24 (63), pp. 202–208.

8. The Washington Post (2016), "The best countries for gender equality may also have a domestic violence problem", available at: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/10/the-best-countries-for-gender-equality-may-also-have-a-domestic-violence-problem/> (accessed 5 February 2026).

9. Non-Governmental Centre "Women's Perspectives" (n.d.), available at: <http://women.lviv.ua> (accessed 5 February 2026).

10. Home Office (2021), *Implementation of the Council of Europe Convention on Combating Violence Against Women and Girls and Domestic Violence (Istanbul Convention) – 2021 Report on Progress*, available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/617fc6dfe90e0719827b915d/E02686085_Istanbul_Conv_Progress_Report_20pt_easy_read.pdf (accessed 5 February 2026).

11. Lesko, N. V. (2019), Administrative and legal support for the formation and implementation of state policy in the field of protecting children from violence and other illegal actions : dissertation of the Doctor of Legal Sciences, Lviv Polytechnic National University, Lviv.

Дата першого надходження статті до видання: 08.02.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.02.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 21.04.2026.